

De illegale economie

Misdaad is een belangrijke sector van de economie. Alleen al de directe schade die door inbraak, diefstal en vernieling wordt aangericht, loopt tegen de f. 4 mrd. per jaar. De „toegevoegde waarde” van de heroïnehandel, de prostitutie, het illegale gokwezen en enkele kleinere subsectoren, kan gevoeglijk op een zelfde bedrag per jaar worden gesteld. Tel daar de uitgaven voor politie en justitie (f. 2 mrd. per jaar), de omzet van bewakings- en beveiligingsdiensten en -apparatuur (f. 2 mrd.), het saldo van premies minus uitkeringen van afgesloten verzekeringen en diverse andere indirecte kosten bij op, en men komt al gauw op een bedrag van rond de f. 15 mrd. per jaar. Daarmee is misdaad en misdaadbesteding een bedrijfstak die groter is dan b.v. de landbouw of de metaalindustrie. De fraude op het gebied van belastingen, sociale premies, subsidies en sociale uitkeringen is dan nog niet meegerekend. Stelt men deze – voorzichtig – eveneens op f. 15 mrd. per jaar, dan is de conclusie dat er met de illegale economie zeker 10% van het nationale inkomen gemoeid is.

Dit zou nog tot daar aan toe zijn, als de illegale economie een geïsoleerde aangelegenheid was, een obscure hoek van de economie, waar de gewone burger zich verre van kon houden. In werkelijkheid echter is het zwarte gebeuren op vele manieren met de legale economie verweven. De Nationale Sporttotalisator ondervindt concurrentie van de illegale lotto. Valse bankbiljetten kunnen het vertrouwen in de geldeenheid aantasten. In sommige sectoren (horeca, onderhoudswerk) beweren ondernemers dat zij het hoofd niet boven water kunnen houden als zij niet zwart werken. Koppelbazen verzieken de arbeidsmarkt (al menen sommigen dat zij haar beter laten werken). Uitkeringsfraude ondermijnt het stelsel van sociale zekerheid. De illegale economie trekt haar sporen in het leven van alledag. Daarom kan zij niet genegeerd worden. Wij moeten ons in de illegale economie verdiepen als we willen weten wat er in de legale economie omgaat. En ook om niet met lege handen te staan als we willen ingrijpen wanneer de grenzen van het toelaatbare worden overschreden.

Er is nog een andere reden waarom de illegale economie de econoom moet interesseren. Pen wijst daarop in zijn column in dit nummer. Als er mensen zijn in Beetsterzwaag of elders, die nooit met enig misdrijf in aanraking zijn gekomen of zullen komen maar wier psychische welvaart wordt geschaad omdat zij – terecht of ten onrechte, dat doet er niet toe – menen dat men tegenwoordig niet veilig over straat kan lopen, dan is dit voor de economie een relevant gegeven. De economie gaat immers uit van het subjectieve welvaartsbegrip, en dat betekent dat wat mensen vinden, telt. Niet alleen de criminaliteit zelf, maar ook de vrees ervoor, kan dus de welvaart aantasten. En als een groot deel van de bevolking zich ongerust blijkt te maken over de omvang of de toeneming van de criminaliteit, dient dit de econoom ter harte te gaan.

Tegen deze achtergrond is het verbazingwekkend dat de economische wetenschap zich eigenlijk pas sinds kort voor crimineel gedrag is gaan interesseren. Pas de laatste tien, vijftien jaar is – vooral in de Verenigde Staten – de

studie van de „economics of crime” van de grond gekomen. En geleidelijk aan is men daarbij tot de ontdekking gekomen dat de economische theorie hele nuttige bijdragen kan leveren tot het verklaren van wat zich in deze sector afspeelt ¹⁾. Dit lijkt vanzelfsprekend want als de economische theorie verklarende waarde heeft in het gewone leven, waarom zou zij dat dan niet hebben als de grenzen van de wet worden overschreden? Maar het heeft toch lang geduurd voordat dit is ingezien.

In de eerste plaats is er de traditionele micro-economische analyse, op basis waarvan men die meent iets zinnigs te kunnen zeggen over de wijze waarop consumenten en producenten alternatieven afwegen en rationele keuzen maken. Deze theorie kan vrij eenvoudig worden uitgebreid tot de criminele sfeer waar potentiële misdadigers even rationeel de kosten en baten van gedragsalternatieven afwegen alvorens tot hun criminele daden te komen. Zij helpt beter te begrijpen waarom sommigen het slechte pad op gaan, anderen dat niet doen en wat het nut is van straffen en preventieve maatregelen. Evenzo kan de dynamische-markttheorie, die bruikbare inzichten geeft in de verschijnselen van mededinging, kartelvorming, marktafscherming e.d., behulpzaam zijn om het ontstaan van georganiseerde misdaad, marktregulering en machtsstrijd in bepaalde criminele branches te verklaren. En de welvaartstheorie kan licht werpen op de externe effecten van criminaliteit en zij kan helpen om de optimale allocatie van publieke middelen voor de misdaadbesteding en de wetshandhaving te bepalen. Zeker in een tijd waarin politie en justitie met krappe budgetten aan een groeiende criminaliteit het hoofd moeten bieden, is het onverantwoord om de mogelijke bijdrage van de economie tot het bereiken van een grotere efficiency op het gebied van de misdaadbesteding, ongebruikt te laten.

Hiermee loop ik echter op dit nummer van *ESB* vooruit. Ik heb het over bestrijden en genezen terwijl we de kwaal nog niet eens kennen. In dit nummer van *ESB* gaat het er om de illegale economie zo goed en zo kwaad als dat kan in kaart te brengen. De verschillende verschijningsvormen van de „*economia sommersa*” worden beschreven, en er worden, voor zover bekend, cijfers en gegevens over de aard en omvang verstrekt. Maar het zou mooi zijn als deze artikelen zouden uitnodigen tot verdere research op het gebied van de economische criminologie. Want als het economen te doen is om welvaart, mag de illegale economie niet in hun onderzoeksprogramma ontbreken.

L. van der Geest

¹⁾ Zie b.v. Ralph Andreato en John J. Siegfried (red.), *The economics of crime*, John Wiley and Sons, New York, 1980.